

Veel eerstejaars Kolganzen (*Anser albifrons*) krijgen 's winters al een witte kol

door

T. LEBRET

(*Many White-fronted Geese get the white front patch during their first winter*)

Bij verschillende soorten ganzen zijn de jongen in hun eerste winter in het veld herkenbaar. Hierdoor is het dikwijls mogelijk door veldtellingen iets te weten te komen over het deel van de populatie, dat uit eerstejaars bestaat, met andere woorden over het voortplantingssucces. Dit kan dan van jaar tot jaar worden vergeleken (Lebret 1948, Boyd 1952, Burton 1957 en Mörzer Bruijns 1961). Daar eerstejaars ganzen gemakkelijker worden geschoten dan oudere, daalt bovendien het percentage eerstejaars in de loop van het jachtseizoen. Als deze daling kan worden gemeten, kan hieruit iets worden afgeleid over de jachtdruk.

Nu is het bij sommige ganzensoorten moeilijk en vaak zelfs onmogelijk om de eerstejaars in het veld te herkennen behalve onder bijzonder gunstige omstandigheden. De Rotgans (*Branta bernicla*) vormt een uitzondering. De eerstejaars bij deze soort herkent men aan het vleugelkenmerk (Lebret 1957). Doordat de vleugel pas in de tweede zomer ruit, heeft dit kenmerk het grote voordeel, dat het gedurende het gehele eerste levensjaar bruikbaar blijft. Bij de eerstejaars Kolganzen (*Anser albifrons*) wordt meestal gelet op de afwezigheid van twee opvallende elementen van het kleed der overjarige vogels, nl. de witte kol en de zwarte buikstrepen. De bedoeling van deze bijdrage is er op te wijzen, dat de witte kol bij een niet onbelangrijk deel van de eerstejaars Kolganzen al in de eerste winter begint door te komen en bij een kleiner deel zelfs volledig tot ontwikkeling komt. De veldwaarnemer die tellingen over het aandeel van de jongen in de winterpopulatie zou willen verrichten, staat daarom voor een moeilijker taak, dan tot uitdrukking komt in de Vogelgids (Peterson 1954). Hier vindt men: „Juv. zonder donkere banden op buik en witte kol.....”. Hiermee wordt slechts aangegeven dat Kolganzen zonder kol het jeugdkleed dragen, maar men mag er niet in lezen, dat jonge Kolganzen zijn te herkennen aan de afwezigheid van een witte kol. Het is dus een kleedbeschrijving, géén kenmerk van een leeftijdsgroep. The Handbook of British Birds (Witherby 1939) zegt in de rubriek „Field-characters and General Habits”, doelend op evengenoemde kenmerken: „Both above characters are lacking in young birds.....”.

Zoals uit onderstaande waarnemingen volgt, is deze vaststelling bepaald onjuist, voorzover wordt gesuggereerd, dat de kol bij jonge Kolganzen steeds ontbreekt, zodat de afwezigheid van de kol een leeftijds(veld)kenmerk zou zijn. Wel juist is hetgeen in het Handbook staat in de rubriek „Description” onder „First Winter and Summer”, namelijk: „Like adult, but..... usually with less white on fore-head and at base of bill (in some with quite as much

white as in adult), white often more or less intermixed with black feathers, in some with little if any white at lateral base of upper mandible which is more or less black;". Helaas is hiervan niets in de rubriek veldkenmerken vermeld. De veldwaarnemer dient er dus op verdacht te zijn dat men om het aantal jonge Kolganzen in een troep vast te stellen, er niet mee kan volstaan de vogels zonder kol te tellen.

De kans op deze fout is niet denkbeeldig, omdat de afwezigheid van de witte kol het meest voor de hand liggende kenmerk is. De al of niet aanwezigheid van de zwarte buikstrepen is moeilijk vast te stellen, vooral in dichte troepen en als de vogels in wat hogere vegetatie lopen.

Om het doorkomen van de witte kol bij eerstejaars Kolganzen enigszins te kunnen volgen, heb ik in 1966, 1967 en 1968 tellingen verricht met behulp van een 25×56 Hensoldt-Dialyt en met een 60×78 zoom-telescoop. Deze tellingen werden gedaan op Noord- en Zuid-Beveland en in West-Zeeuws-Vlaanderen. Het is duidelijk, dat het hierbij nodig was de eerstejaars Kolganzen als zodanig te identificeren aan a n d e r e kenmerken dan de kol. De volgende kenmerken kunnen dienen:

A. Afwezigheid van de zwarte buikstrepen.

B. Donkere „nagel” aan de snavelpunt. Merkwaardigerwijze is in de Vogelgids op Plaat 6 de jonge Kolgans tweemaal afgebeeld met een w i t t e snavel-nagel, hetgeen niet juist is.

C. „Gewolkt”, „geschud” of „groezelig” uiterlijk van de dekveren van borst, buik en flanken. Bij adulte Kolganzen zijn deze partijen heel fijn, maar onmiskenbaar dwars gelijnd.

D. Afgeronde toppen aan de vleugeldekveren zonder duidelijke witte zomen. Bij de adulten vormen de witte zomen aan de verbrede toppen van deze veren sprekende witte dwarslijnen.

E. Afwezigheid van een duidelijke witte streep langs de bovenrand van de flanken.

F. Algemeen voorkomen: jongen zijn kleiner, maken een magerder indruk en hebben vooral een dunne hals.

Van deze kenmerken krijgt men een goede indruk door de platen van Peter Scott, te weten Plaat 77 A bij Witherby (l.c.) en Plaat V bij Delacour (1954). Nu zijn het verschijnen van de witte kol en het verdwijnen van de hierboven onder A t/m F opgesomde kenmerken verschillende aspecten van één ruiproces, waarbij het jeugdkleed wordt afgelegd en vervangen door het kleed van de eerste winter en zomer. De verschillende onderdelen van dit proces verlopen evenwel niet bij alle individuen in dezelfde volgorde. Zo duurt de rui van borst, buik en flanken waarbij een groot oppervlak is gemoeid nog al lang en het kost nogal wat tijd voor het gehele gebied is geruid. Hierdoor wisselen de groezelige partijen van het jeugdkleed dikwijls in landkaartachtige vlekken af met delen van het meer zilverige nieuwe kleed. Dit wat kenmerk C betreft. Ook de kenmerken D en E schijnen bij het ene individu veel eerder te verdwijnen dan bij het andere. Zo kan het voorkomen,

dat een jonge Kolgans nog vrijwel geheel in het jeugdkleed is, maar reeds een fraaie witte zijstreep heeft. In dezelfde troep kan men een jonge Kolgans zien, die een behoorlijk ontwikkelde kol heeft, maar nog in het geheel geen zijstreep. Over het algemeen komen de zwarte buikstrepen slechts in zeer zeldzame gevallen voor en dan nog slechts in zeer kleine fragmenten. Het meest resistente jeugdkenmerk is de donkere nagel aan snavelpunt. Zelfs bij de jongen die het verst ontwikkelde eerste winterkleed hebben, blijft de donkere nagel bestaan. Meestal zijn de jongen van één familie in hetzelfde ontwikkelingsstadium. Mogelijk hangt dit samen met de geboortedatum. Vroeg in het seizoen geboren jongen zijn verder ontwikkeld dan laat geboren jongen. Verder zijn in families, waar de jongen nog niet of nauwelijks zijn begonnen met de rui naar het eerste winterkleed, alle jongen meestal in het zelfde stadium. Zijn de jongen echter al een eind op weg met de rui, dan komen er binnen een familie soms grote verschillen voor.

Bij de veldtellingen heb ik iedere waargenomen jonge Kolgans ingedeeld in een van de drie volgende categoriën:

1. vogels zonder kol of met een nauwelijks zichtbare aanduiding;
2. vogels met een halfontwikkelde kol;
3. vogels met een complete of nagenoeg complete kol.

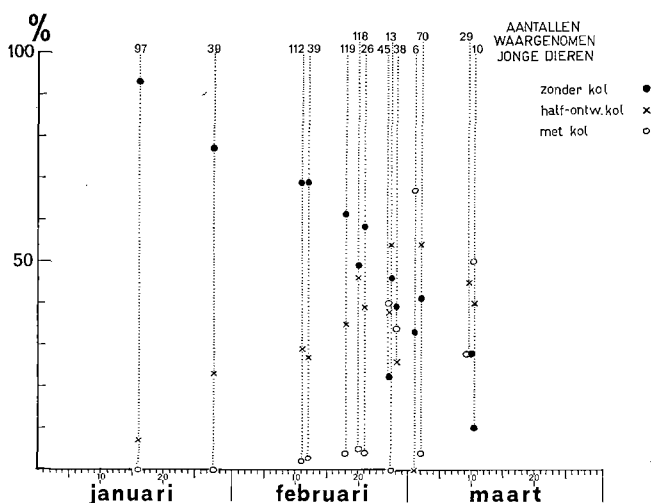
Hierbij moet worden bedacht dat er bij de overjarige Kolganzen niet on-aanzienlijke verschillen bestaan in de grootte van de kol. Het kwam voor, dat enkele eerstejaars Kolganzen werden genoteerd als vogels met een half-ontwikkelde kol en dat onmiddellijk daarop een overjarige Kolgans werd gezien met een nauwelijks grotere kol. Daarom is met „half-ontwikkelde kol” en „complete kol” resp. bedoeld vogels met een kol, die ongeveer half zo groot, onderscheidenlijk even groot was als de gemiddelde grootte van de kol bij overjarige Kolganzen. Dit behoeft niet te betekenen, dat de eerstejaars in kwestie pas een half ontwikkelde resp. geheel ontwikkelde kol hadden.

De resultaten van de tellingen zijn, omgewerkt in percent, uitgezet in een grafiek, zodanig dat ook de absolute aantallen van iedere telling eruit kunnen worden afgelezen. De waarnemingen werden gedaan op 16 januari 1968, 28 januari 1968, 11 februari 1968, 12 februari 1967, 18 februari 1968, 20 februari 1968, 21 februari 1967, 25 februari 1967, 25 februari 1968, 26 februari 1966, 1 maart 1966, 2 maart 1968, 10 maart 1966 en 10 maart 1968.

Het is duidelijk, dat de aantallen getelde vogels te gering zijn om representatief te zijn voor de werkelijke verhouding waarin de drie categoriën in de troepen voorkomen. Dit blijkt onder andere uit de „uitschieters” in de categorie van jongen met een complete kol op 26.2.1966 en 25.2.1968. Toch valt een zekere trend op.

a. Er is een geleidelijke daling in de groep zonder kol. In januari is deze nog in de meerderheid, in februari daalt hij snel, maar blijft aanwezig tot in het begin van maart de Kolganzen wegtrekken.

b. De categorie met half ontwikkelde kol is in januari nog weinig talrijk,

Grafiek: Spreiding van drie ontwikkelingsstadia van de „kol” bij jonge Kolganzen (*Anser albifrons*) in Zeeland in 1966, 1967 en 1968.

(Distribution of three stages of development of the white front patch in young White-fronted Geese (*Anser albifrons*) in Zeeland prov., the Netherlands, in 1966, 1967 and 1968).

- without white on forehead
- × with semi-developed white front patch
- — completely — — — — —

Total number of birds involved in each count is shown on top.

neemt toe in februari en overtreft de categorie zonder kol in het laatst van die maand.

c. De groep met complete kol is nooit erg talrijk en komt pas op na half februari.

De lage cijfers van de laatste categorie kunnen gedeeltelijk een gevolg zijn van het feit dat deze vogels gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Immers van de onder A t/m F genoemde kenmerken is bij deze vogels het minst over. De vogels met compleet ontwikkelde kol zijn dus in werkelijkheid waarschijnlijk iets talrijker dan de tellingen doen vermoeden.

In ieder geval zien wij, dat het in de maanden waarin de grootste aantallen Kolganzen in ons land aanwezig zijn, niet zonder meer mogelijk is om alle jonge Kolganzen te herkennen aan de afwezigheid van een witte kol. Alleen onder omstandigheden waarin ook de onder A t/m F genoemde kenmerken bij alle individuen kunnen worden nagegaan, kunnen tellingen aangaande het percentage jonge vogels worden uitgevoerd.

Dank: Bijzonder erkentelijk ben ik mej. Dr. N. Croin Michielsens voor haar adviezen en haar hulp bij het maken van de grafiek.

Middelburg, maart 1968.

SUMMARY :

Many White-fronted Geese get the white front patch during their first winter

1. One of the field characters of young White-fronted Geese (*Anser albifrons*) mentioned both by Witherby (1939) and by Peterson (1954) is the absence of a white front patch. Field observations by a 25 × and by 60 × telescope, however, revealed that the white fore-head of first-winter Whitefronts develops during the latter half of the period during which most of the White-fronted Geese are present in the Netherlands (December 20th—March 10th).

2. In 1966, 1967 and 1968 notes were made on the stage of development of the white front patch of the young Whitefronts, the birds being grouped in three categories:

1. birds without white on fore-head
2. — with a semi-developed white front patch
3. — — — completely — — — — —

The observations were made in Zeeland province in the southwest of the Netherlands.

3. The characters used for the identification of the juveniles and the moulting process from the juvenile plumage towards the first-winter plumage and individual variations in this process have been described.

4. The results of the counts are shown in a graph. Though the numbers counted are too small for being representative, a certain trend is present.

The conclusion might be that only part of the young Whitefronts can be identified by means of the character of the absence of a white front patch. Only under very favourable conditions when all characters of the plumage can be studied, field counts on the relative abundance of young birds in the total population can be done.

LITERATUUR:

- Boyd, H. (1952): Notes on Field Counts of Age-Group Ratios and Brood-Size. Fifth Ann. Rep. Wildfowl Trust: 14—19.
- Burton, P. J. K. (1957): Brent Geese in Essex. The proportion of first winter birds in flocks of Brent Geese in Essex. Ninth Ann. Rep. Wildfowl Trust: 175—179.
- Delacour, Jean (1954): The Waterfowl of the World. Vol. I. London.
- Lebret, T. (1948): Waarnemingen over leeftijdsgroepen bij Kolganzen (*Anser a. albifrons* (Scop.)). Ardea 36: 198—200.
- (1957): Het herkennen van eerstejaars Rotganzen. Het Vogeljaar 5: 51—52.
- Mörzer Bruijns, M. F. (1961): Over het bepalen van de verhouding van adulte en juveniele Brandganzen (*Branta leucopsis*) in het veld. Limosa 34: 29—33.
- Peterson, R. T. c.s. (1954): Vogelgids voor alle in ons land en overig Europa voorkomende vogelsoorten. Amsterdam-Brussel.
- Witherby, H. F. a.o. (1939): The Handbook of British Birds. London.